

УДК 504.062.2:615.838](477.53)
DOI: 10.18524/2303–9914.2024.1(44).305599

О. І. Цуркан, канд. геогр. наук, ст. наук. співробітник,
Н. П. Олійник, наук. співробітник
Центр ведення Державного кадастру природних лікувальних ресурсів,
ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної
реабілітації та курортології МОЗ України»
пров. Лермонтовський, 6, м. Одеса, Україна
otsurkan75@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7816-5425>
oleynik_gidro@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9470-5612>

ПРИРОДНІ ЛІКУВАЛЬНІ РЕСУРСИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН ВИВЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

В статті розглядається сучасний стан практичного використання природних лікувальних ресурсів Полтавської області. Проаналізовано інформацію про природні лікувальні ресурси Полтавської області, що включені до Державного кадастру природних лікувальних ресурсів з наведенням їх медичної (бальнеологічної) характеристики. За результатами аналізу визначено Новосанжарську територіальну громаду перспективною для розвитку курортної та лікувально-оздоровчої діяльності.

Ключові слова: природні лікувальні ресурси, Полтавська область, мінеральні води, лікувальні грязі, бішофіт, курорт Миргород, курорт місцевого значення.

ВСТУП

Стратегією регіонального розвитку Полтавської області на період до 2027 року (Стратегія регіонального розвитку, 2021–2027) однією із цілей визначено туристичну привабливість. Видом туризму з найбільшим потенціалом розвитку в Полтавській області є лікувально-оздоровчий туризм, про що свідчить наявність різноманітних природних лікувальних ресурсів (мінеральні води, бішофіт, лікувальні грязі, клімат) та курорт «Миргород» з більш ніж столітньою історією та славою оздоровниці (курорт Миргород, 1986). Водночас лікувально-оздоровчий потенціал придатних для освоєння природних лікувальних ресурсів не в повній мірі використовується й може бути перспективним для створення і розвитку курортів. Серед індикаторів досягнення цілей стратегії – кількість новостворених туристичних і рекреаційно-оздоровчих об'єктів та розвиток туристичної інфраструктури в курортних територіальних громадах, що обумовлює актуальність та доцільність аналізу сучасного стану використання природних лікувальних ресурсів Полтавської області задля визначення перспектив розвитку курортно-рекреаційних територій Полтавської області.

Значна увага природним лікувальним ресурсам, як складовій курортної сфери, приділяється в публікаціях таких науковців, як Бейдик О. О., Заваріка Г. М.,

Любіцева О. О., Мацола В. І., Смаль І. В., Стафійчук В. І., Фоменко Н. В. та ін. Авторами (Бейдик О. О. 2009; Заваріка Г. М., 2015; Любіцева О. О., 2002; Мацола В. І., 1997; Смаль І. В., 2010; Стафійчук В. І., 2006; Фоменко Н. В., 2011) висвітлюються основні проблеми ресурсно-рекреаційної сфери, до яких входять геологічні (спелеологічні), орографічні, кліматичні, водні, рослинні, фауністичні і ландшафтні ресурси. 209 розвіданих родовищ мінеральних вод (Медико-гідрогеохімічні чинники, 2015) підвищують бальнеолікувальний потенціал України. Ресурси мінеральних вод є необхідною умовою створення курортів бальнеологічного профілю.

Об'єкт дослідження: природні лікувальні ресурси Полтавської області. *Предметом дослідження* є систематизація відомостей та аналіз сучасного стану використання природних лікувальних ресурсів й визначення найбільш перспективних територій для розвитку курортної та лікувально-оздоровчої діяльності в Полтавській області.

Мета дослідження: обґрунтування заходів, спрямованих на раціональне використання природних лікувальних ресурсів, та визначення перспектив розвитку курортно-рекреаційних територій Полтавської області. Для досягнення мети ставились завдання ідентифікувати та оцінити природні лікувальні ресурси Полтавщини й встановити можливості розвитку курортної та лікувально-оздоровчої діяльності із залучення незадіяного ресурсу та можливостей.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Матеріалами дослідження виступають звіти науково-дослідних робіт, які були виконані ДУ «Український НДІ медичної реабілітації та курортології МОЗ України»; відомості Державного кадастру природних лікувальних ресурсів, які характеризують природні лікувальні ресурси (мінеральні води, лікувальні грязі, бішофіт) Полтавської області та їх медичну (бальнеологічну) направленість. У процесі дослідження використано методи аналізу й синтезу відомостей Державного кадастру природних лікувальних ресурсів, наукового узагальнення фондових матеріалів ДУ «Український НДІ медичної реабілітації та курортології МОЗ України». Природний лікувальний ресурс використовується у лікувальній практиці за його призначенням лише за умов, якщо ПЛР: відповідає встановленим нормативним вимогам (проведено оцінку відповідності); проявляє біологічну активність (для вод природних мінеральних столових – не проявляє) та безпечний (безпечність доведено результатами досліджень та виконано всі вимоги щодо охорони ПЛР від забруднення з встановленням відповідних зон санітарної охорони для забезпечення їх санітарно-епідеміологічної надійності); оформлено медичний (бальнеологічний) висновок, що видається МОЗ України на підставі результатів робіт з медико-біологічної оцінки ПЛР (Про затвердження Порядку, 2003); внесено до Державного кадастру природних лікувальних ресурсів (для МВ, що фасуються – також до Переліку (Реєстру) мінеральних вод України) (Державний кадастр, 2017, с. 23).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ АНАЛІЗ

До природних лікувальних ресурсів (ПЛР) відносять: мінеральні і термальні води; лікувальні грязі та озокерит; бішофіт; ропу лиманів та озер; морську воду; природні об'єкти і комплекси із сприятливими для лікування кліматичними умовами, що придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань (стаття 6 Закону України «Про курорти») (Про курорти, 2020; Природні лікувальні ресурси, 2021, с. 12–13.).

На території Полтавської області розвіданими та дослідженими є такі природні лікувальні ресурси, як: мінеральні води, лікувальні грязі (торф'яні пелоїди), бішофіт. Впродовж 2004–2023 рр. ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології МОЗ України» проведено науково-експериментальне обґрунтування ефективності та безпечності ПЛР, за результатами яких було внесено до Державного кадастру ПЛР та оформлено 29 медичних (бальнеологічних) висновків (МБВ) на природні мінеральні води, 1 на розведену мінеральну воду, 1 на торф'яні пелоїди, 6 на преформований засіб на основі бішофіту («Магнієва олія», Бішофіт Полтавський ТМ «Bisheffect», засіб бальнеологічний «Бальзам Жива» та розчин природного мінералу бішофіту із свердловини № 407 Полтавського родовища Полтавської області у розведенні 15 г/л). Просторове розташування досліджених ПЛР Полтавської області представлено на рис. 1.

Інформація щодо досліджених природних лікувальних ресурсів та сучасний їх стан використання наведена в табл. 1. Більшу частку ПЛР Полтавської області складають мінеральні води (МВ) – природні столові, природні лікувально-столові та природні лікувальні води. На території області виявлено родовища природних підземних мінеральних вод наступних бальнеологічних груп: без специфічних компонентів і властивостей; йодо-бромні, бромні; з підвищеним вмістом органічних речовин (Про затвердження Порядку, 2003; Природні лікувальні ресурси, 2021, с. 25–26).

Мінеральні води без специфічних компонентів і властивостей розвідані практично на всій території Полтавської області. Серед них найбільша частка представлена групою хлоридних натрієвих вод мало- та слабкомінералізованих, а також розвідані гідрокарбонатні натрієво-кальцієві, натрієво-магнієво-кальцієві (або складного катіонного складу) слабкомінералізовані, хлоридно-гідрокарбонатні, сульфатно-хлоридно-гідрокарбонатні натрієві маломінералізовані, гідрокарбонатні натрієві мало- та слабкомінералізовані без специфічних компонентів та властивостей.

Це води Миргородського, Майбородівського, Майбородівського-І, Великобагачанського, Зіньківського, Шишацького, Хорольського, Кобеляцьке-2 ділянка Кас'янівська, Гетьманського родовища.

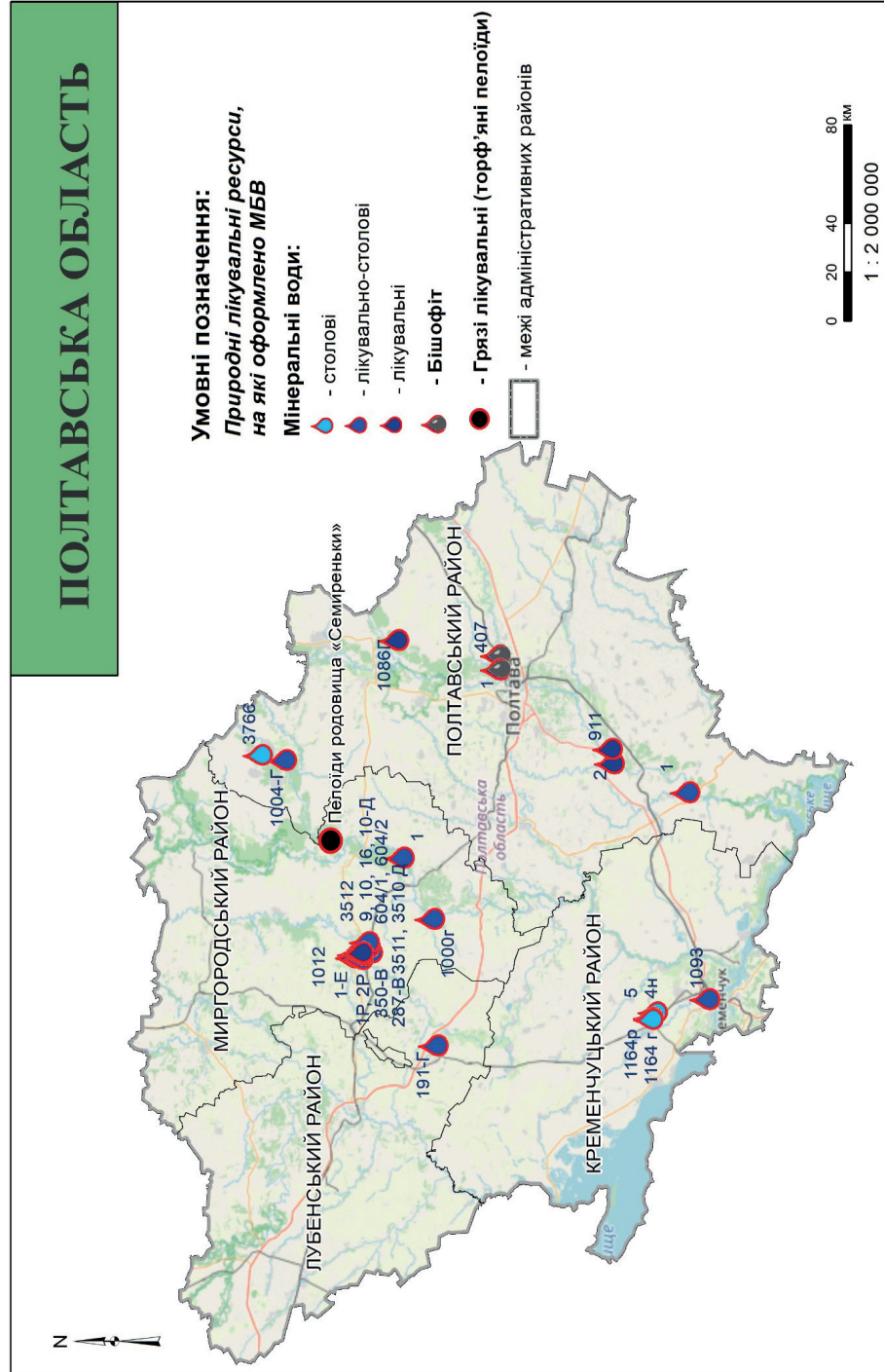

Рис. 1. Просторове розташування природних лікувальних ресурсів Полтавської області, на які оформлено МБВ

Таблиця 1

Сучасний стан використання природних лікувальних ресурсів
Полтавської області

№ з/п	Населений пункт	Водопункт	Характеристика ПЛР	ПЛР, тип МВ	Назва фасованої продукції	Застосування згідно МБВ		Експлуатаційні запаси, м³/добу	Сучасний стан використання
						внутрішнє (питне)	зовнішнє		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ РАЙОН									
1	м. Кременчук	свр. № 1093	М 1,0–2,0 г/л, хлоридно-гідрокарбонатна, сульфатно-хлоридно-гідрокарбонатна натрієва	Природна лікувально-столова	Лайф	+	-	В – 122	не фаується
2	с. Майбородівка	свр. № 5	М 0,5–0,9 г/л, гідрокарбонатна, сульфатно-гідрокарбонатна магнієво-натрієво-кальцієва	Природна столова	Бювет Вітал	+	-	А – 150	фаується
3		свр. № 1164г, 1164 р	М 2,6–3,6 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувально-столова	Бювет 7	+	-	А – 40, В – 160	фаується
4		свр. № 1164г та № 5	М 1,7–2,5 г/л, гідрокарбонатно-хлоридна натрієва	Розведена лікувально-столова	Бювет 5	+	-	-	фаується
ЛУБЕНСЬКИЙ РАЙОН									
5	м. Хорол	свр. № 191-Г	М 2,0–3,0 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувально-столова	Хорольська	+	-	-	не фаується

Продовження табл. 1.

МИРГОРОДСЬКИЙ РАЙОН									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6	СМТ Шпак	свр. № 1	М 1,0–1,7 г/л, гідрокарбонатно-хлоридна натрієва	Природна лікувально-столова	Тоголівська	+	-	В – 80, С1–40	фасується
7		свр. № 604/1, № 604/2	М 0,4–0,7 г/л, гідрокарбонатні натрієво-кальцієві, натрієво-магнієво-кальцієві (або складного катіонного складу)	Природна столова	Миргородська лагідна	+	-	-	фасується
8		свр. № 287-В	М 3,0–5,0 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувально-столова	«AQUA Миргород»	+	-	В – 120	фасується, санаторно-курортна сфера
9		свр. № 3510Д, 3511, 3512	М 2,5–3,5 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувально-столова	«Миргородська»	+	-	свр. № 3511 (В – 379); свр. № 3512 (А – 347, В – 413, С1 – 104)	фасується, санаторно-курортна сфера
10		свр. № 9, № 10, № 16	М 2,3–3,9 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувальна	-	+	+	свр. № 9 (В – 366); свр. № 10 (А – 134)	санаторно-курортна сфера
11		свр. № 10-Д	М 2,3–3,9 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувальна	-	+	+	-	санаторно-курортна сфера
12		свр. № 1-Е	М 2,5–3,5 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувальна	-	+	-	В – 50	санаторно-курортна сфера
13		свр. № 1012	М 80,0–100, г/л, йодобромний, бромний хлоридний натрієвий розсіл	Природна лікувальна	-	-	+	-	санаторно-курортна сфера

Продовження табл. 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
14	М. Миргород	свр. № 350-В	М 2,5–3,5 г/л, хлоридні натрієві	Природна лікувальна	-	+	-	С1–50	санаторно-курортна сфера
15	с. М. Миргород	свр. № 1р, 2р	М 2,8–4,2 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувальна-столова	Південна	+	-	свр. № 1р (В – 120)	не фасується, санаторно-курортна сфера
16	с.мт Ватчка	свр. № 1000Г	М 2,5–3,8 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувальна-столова	Великобаганська	+	-	А – 7, В – 33	не фасується, санаторно-курортна сфера
17	с. Семі-Ренки	торф'яні пелюди родовища Семиреньки	Низькомінералізовані високозолейні безсульфідні слабкосульфідні торф'яні пелюди	Торф'яні пелюди	-	-	+	207 тис. м ³	санаторно-курортна сфера
ПОЛТАВСЬКИЙ РАЙОН									
18	с. Микілка	свр. № 1086Г	М 2,5–3,8 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувальна-столова	Гетьманська	+	-	-	не фасується
19	с. Власівка	свр. № 1004-Г	М 2,5–5,0 г/л, хлоридна натрієва	Природна лікувальна-столова	Ташань	+	-	В – 102	не фасується, санаторно-курортна сфера
21	с. Ключівка	свр. № 911	М 0,8–1,3 г/л, з підвищеним умістом органічних речовин гідрокарбонатно-хлоридна натрієва	Природна лікувальна-столова	Аква-Санжарська	+	-	-	не фасується

Закінчення табл. 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
22	с.мт Нові Санжари	свр. № 2	М 0,8–1,2 г/л, з підвищеним умістом органічних речовин гідрокарбонатно- хлоридна, хлоридно- гідрокарбонатна натрієва	Природна лікувально- столова	Новосан- жарська джерельна	+	-	В–19, С1–216	не фасується, санаторно- курортна сфера
23	м. Зінків	свр. № 3766	М 0,45–0,85 г/л, гідрокарбонатна натрієва	Природна сто- лова	Зінківське джерело	+	-	А–310, В–65	фасується
24	с. Затирине	свр. № 407	М 380,0–420,0 г/л, йо- до-бромний, хлорид- ний магнієвий розсіл	Бішофіт	преф. Засіб «Бішофіт Полтав- ський» ТМ «Bishefect»	+	+	-	санаторно- курортна сфера, аптечна мережа
25		свр. № 1	М 300,0–420,0 г/л, борний, йодо-бром- ний хлоридний магнієвий розсіл	Бішофіт	Засіб баль- неологічний «Магієва олія»	+	+	-	санаторно- курортна сфера, аптечна мережа
26			Засіб бальнеологічний на основі природного бішофіту	Бішофіт	Засіб бальнео- логічний «Бальзам Жива»	+	+	-	санаторно- курортна сфера, аптечна мережа

Мінеральні води з підвищеним вмістом органічних речовин розвідані на території Новосанжарської територіальної громади. Клінічно досліджено природні мінеральні води з підвищеним вмістом органічних речовин Новосанжарського-2 та Ключівського родовища. Мінеральні води з підвищеним вмістом органічних речовин в силу своєї специфічної біологічної дії та обмеженого розповсюдження безумовно відносяться до дуже цінних й унікальних лікувальних вод (Мінеральні води України, 2005, с. 70–72).

Проведено дослідження йодо-бромних, бромних хлоридних натрієвих розсолів Миргородського родовища з метою використання в лікувальній практиці санаторієм ім. Гоголя.

На території Полтавської області досліджено та оформлено МБВ на 29 водопунктів природних мінеральних вод різного хімічного складу, мінералізації та призначення до використання (рис. 2).

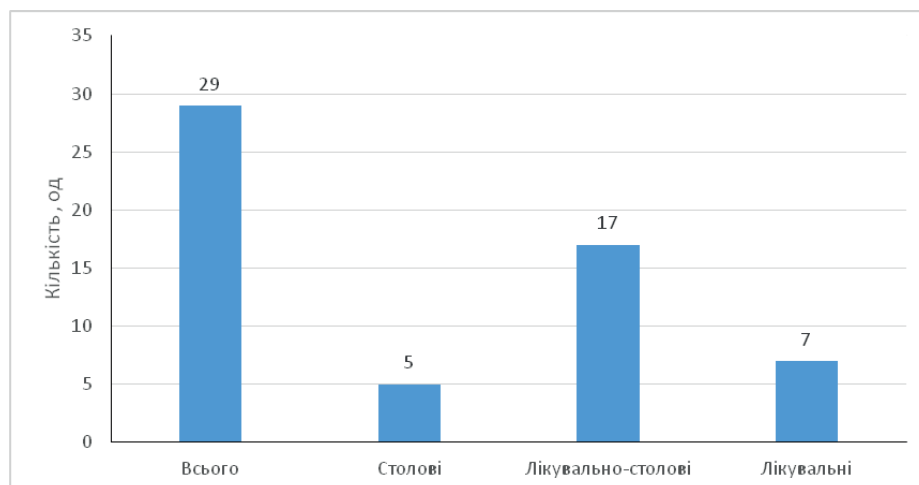

Рис. 2. Кількість досліджених природних мінеральних вод на території Полтавської області

Крім природних мінеральних вод досліджено та оформлено 1 МБВ на мінеральну розведену лікувально-столову воду «Бювет 5», яка отримана розведенням МВ свр. №№ 1164г та 5. Мінеральні розведені води – це води, отримані розведенням природних підземних мінеральних вод природними підземними мінеральними водами у визначеному співвідношенні (Води мінеральні фасовані, 1994).

Фасовані мінеральні природні води, мінералізація яких не перевищує 1 г/л, а також до цих вод можуть бути віднесені води з мінералізацією до 1,5 г/л за відсутності біологічної активності, в останні роки набувають популярності в усьому світі, у тому числі й в Україні. Адже це завжди вода гарантованої якості. Щоденне вживання мінеральної столової води у достатній кількості позитивно

впливає на імунну систему, дозволяє підтримувати фізичну і розумову активність на належному рівні, що особливо важливо при сучасному ритмі життя в умовах мегаполісів. В Полтавській області на сьогодні з 5 досліджених та рекомендованих для фасування мінеральних природних столових вод фасуються: «Бювет Вітал», «Миргородська лагідна», «Зіньківське джерело».

Серед досліджених природних мінеральних лікувально-столових вод наразі фасуються «Миргородська», «Гоголівська», «AQUA Миргород», «Бювет 7» та розведена лікувально-столова вода «Бювет 5». Хімічний склад, та показання до застосування наведено в табл. 2.

Лікувальні грязі (пелоїди). На території Полтавської області розвідані родовища торф'яних грязей (пелоїдів). *Торф'яні* пелоїди утворюються за рахунок гниття вищих рослин, містять велику кількість органічних речовин.

Родовище торф'яних грязей «Семеренки» розташоване в 1,0 км на південь від с. Семеренки Великосорочинської ТГ Миргородського району, близько 40 км від курорту Миргород, в долині р. Грунь-Ташань. Родовище було відкрито у 1982–1983 рр.

Таблиця 2

Характеристика та показання до застосування фасованих мінеральних лікувально-столових вод Полтавської області

Назва	Номер свр.	Адреса	Мінералізація, г/л	Формула хімічного складу	Показання
1	2	3	4	5	6
Миргородська	3510 Д, 3511, 3512	м. Миргород, Миргородський район	М 2,5–3,5	$\frac{Cl > 70}{(Na + K) > 80}$	при захворюваннях шлунково-кишкового тракту – хронічних гастритах зі зниженою та збереженою кислотоутворюючою функцією, хронічних колітах в стадії ремісії та синдромі подразненого кишечника, при дисфункції жовчного міхура та жовчовивідних шляхів, при хронічних панкреатиті та холециститі, при хронічних вірусних та токсичних гепатитах, а також при хронічних піелонефритах та сечокам'яні хворобі.
AQUA Миргород	287-В	м. Миргород, Миргородський район	М 3,0–5,0	$\frac{Cl > 70}{(Na + K) > 90}$	при захворюваннях шлунково-кишкового тракту – хронічних гастритах зі зниженою та збереженою кислотоутворюючою функцією, хронічних колітах в стадії ремісії та синдромі подразненого кишечника, виразкової хвороби шлунку та дванадцятипалої кишки, при дисфункції жовчного міхура та жовчовивідних шляхів, при хронічних панкреатиті та холециститі, а також при сечокам'яні хворобі та хронічному піелонефриті.

Продовження табл. 2.

1	2	3	4	5	6
Гоголівська	1164	смт. Шишаки, Миргородський район	М 1,0–1,7	$\frac{HCO_3 30 - 50 Cl 35 - 55}{(Na + K) > 90}$	при захворюваннях шлунково-кишкового тракту – хронічних гастритах зі зниженою та нормальною кислотоутворюючою функцією, хронічних колітах в стадії ремісії та синдромі подразненого кишечника в стадії ремісії, а також при хронічних піелонефритах.
Бювет 7	1164г та 1164р	с. Майбородівка, Кременчуцький район	М 2,6–3,6	$\frac{Cl > 75}{(Na + K) > 90}$	при хронічних захворюваннях жовчного міхура та інших хворобах жовчних шляхів, при захворюваннях шлунково-кишкового тракту – хронічних гастритах із зниженою та збереженою секреторною функцією шлунку, хронічних колітах в стадії ремісії, функціональних розладах кишечника.
Бювет 5	1164г та 5	с. Майбородівка, Кременчуцький район	М 1,7–2,5	$\frac{HCO_3 < 35 Cl 60 - 80}{(Na + K) > 75}$	при хронічних захворюваннях жовчного міхура та інших хворобах жовчних шляхів, при захворюваннях шлунково-кишкового тракту – хронічних атрофічних та неатрофічних гастритах із підвищеною, зниженою та збереженою секреторною функцією шлунку, хронічних колітах, синдромі подразненого кишечника, при хронічних піелонефритах та панкреатитах, хронічних вірусних та токсичних гепатитах, а також при порушенні толерантності до глюкози та неалкогольній жировій хворобі печінки.

Грязьовий розчин пелоїдів Семиреньківського родовища має сульфатний, хлоридно-сульфатний кальцієвий, магнієво-кальцієвий, натрієво-магнієво-кальцієвий склад з мінералізацією 4,0–9,0 г/л. За своїми основними фізико-хімічними показниками вони відносяться до низькомінералізованих безсульфідних-слабосульфідних високозольних торф'яних пелоїдів.

Пелоїди родовища «Семиреньки» клінічно досліджено та оформлено медичний (бальнеологічний) висновок щодо можливості практичного використання у лікувальній практиці. Пелоїди застосовуються в санаторно-курортній та позакурортній сфері, як ефективні засоби у відновлювальному лікуванні захворювань опорно-рухового апарату, нервової системи, статевої системи, органів травлення, ЛОР-органів, шкіри та інших (Природні лікувальні ресурси, 2021, с. 30–35).

Бішофіт. На території Полтавської області (біля с. Затурина Полтавського району) знаходиться родовище бішофіту (Затуринське родовище). За даними Державного кадастру природних лікувальних ресурсів на бішофіт, преформовані засоби на основі бішофіту зі свр. №№ 1 та 407 надано медичні (бальнеологічні) висновки (табл. 2).

Бішофіт – унікальний природний мінерал, основною сполукою якого є хлорид магнію ($MgCl_2 \cdot 6H_2O$). Добувають його, розчиняючи водою сухий підземний пласт мінералів на глибині 1,5–2,0 км. Свою назву бішофіт отримав на честь німецького геолога Г. Бішофа, який вперше відкрив його в Німеччині наприкінці XIX ст.

Крім преформованого засобу Бішофіт Полтавський ТМ «Bisheffect», «Магнієва олія», які є розчином бішофіту у визначених концентраціях для зовнішнього та внутрішнього використання, проведено дослідження та оформлено МБВ на преформований засіб бальнеологічний «Бальзам Жива».

Курорт Миргород. Основним лікувальним фактором курорту Миргород є мінеральні води Миргородського родовища та лікувальні торф'яні пелоїди родовища «Семиреньки», які більше 100 років забезпечують багатопрофільність та високу ефективність лікування (табл. 3). Підземні мінеральні лікувальні води є основним курортним ресурсом даної курортної місцевості – з них почалась історія й вони визначають функціональність та затребуваність курорту.

Таблиця 3

**Відомості щодо дослідженого розчину бішофіту
Затуринського родовища**

№ свердловини	Хімічний склад	Стан використання
407	Йодо-бромний хлоридний магнієвий розсіл з мінералізацією 380,0–420,0 г/л	використовується у санаторно-курортній сфері, аптечна мережа, преформований засіб «Бішофіт Полтавський»
1	Борний, йодо-бромний хлоридний магнієвий розсіл з мінералізацією 300,0–420,0 г/л	використовується у санаторно-курортній сфері, аптечна мережа, преформований засіб «Магнієва олія»

Клімат курорту помірно-континентальний, без різких температурних коливань сприятливий для кліматолікування, який застосовують у вигляді аеротерапії, повітряних і сонячних ванн, прогулянок територією курорту, купання в річці та відкритих басейнах. Систематичне, дозоване застосування кліматичних факторів загартовує організм, підвищує його стійкість до застудних захворювань, поліпшує функціональний стан нервової, серцево-судинної і травної систем, дихального апарату, органів кровотворення. Поліпшується настрій, сон, апетит.

Курорт Миргород є постійним учасником Конгресів Світової Федерації водолікування та кліматолікування. У 2013 році на сесії Генеральної Асамблеї Всесвітньої Федерації Водолікування та Кліматолікування (FEMTES) в Греції курорт «Миргород» отримав вищу відзнаку міжнародної спільноти фахівців курортної справи – звання «Кращий курорт світу».

У центрі курортного парку розташований автоматизований бювет (центральный), оснащений сучасною системою «Джерело-люкс» яка повністю зберігає цілющі властивості МВ. На бювет подаються МВ зі свердловин №№ 9, 10, 16, 10-Д Миргородського родовищ (табл. 4).

Найбільш перспективною для розвитку курортної та лікувально-оздоровчої діяльності є територія Новосанжарської селищної громади. Цілющі властивості 9 водопунктів лікувальних мінеральних вод, з яких лише 2 досліджено та використовуються на сьогодні для лікування та оздоровлення й торф'яні пелоїди родовища «Малий Кобелячок» – це значний курортний потенціал для ефективного розвитку не тільки громади і району, а й всієї області. Серед МВ на території громади виявлено наступні бальнеологічні групи: з підвищеним вмістом органічних речовин слабо-маломінералізовані гідрокарбонатно-хлоридні, хлоридно-гідрокарбонатні натрієві та бромні хлоридні натрієві розсоли (Енергія життя: природні лікувальні ресурси, 2024).

Таблиця 4

Лікувальна гідромінеральна база курорту Миргород

Назва СКЗ	ПЛР, що застосовуються у санаторно-курортних закладах	
	МВ / Пелоїди	Медичні показання
«Миргород»		
«Хорол»	свр. №№ 9, 10, 16, 10-Д, маломінералізовані хлоридні натрієві / торф'яні пелоїди родовища «Семиреньки»	<i>Літнє лікування:</i> хронічні гастрити, дисфункції жовчного міхура та жовчовивідних шляхів, хронічні некалькульозні холецистити, хронічний панкреатит, хронічний коліт, синдром подразненого кишечника, дисметаболична нефропатія, при інсулінозалежному цукровому діабеті, пієлонефриті.
«Березовий Гай»		
«Полтава»		
«Слава»	свр. № 350-В, маломінералізовані хлоридні натрієві	<i>Зовнішнє використання:</i> при захворюваннях опорно-рухового апарату, нервової, серцево-судинної та біліарної систем, захворюваннях периферичних судин та шкіри, а також хронічних гастритах, хронічному панкреатиті, хронічному холециститі, дисфункції міхурової протоки, хронічному пієлонефриті.
ім. М. В. Гоголя	свр. № 1012, йодо-бромний, бромний хлоридний натрієвий розсіл	<i>Лікування торф'яними грязями</i> показано при захворюваннях опорно-рухового апарату, гінекологічних хворобах, захворюваннях жіночих та чоловічих статевих органів, а також при захворюваннях гепатобіліарної системи.
	свр. №№ 1р та 2р, маломінералізовані хлоридні натрієві	
МРЦ МВС України «Миргород»	свр. №№ 1-Е, маломінералізовані хлоридні натрієві	

Розвідані бромні та йодо-бромні хлоридні натрієві розсоли Новосанжарського родовища призначені для зовнішнього застосування, запаси затверджено у кількості 615 м³/доб (Перелік водних об'єктів, 1996), але родовище ніколи не експлуатувалось. Залучення мінеральних бромних, йодо-бромних вод у лікувальну практику, без сумніву, збагатить можливості курорту.

У межах Новосанжарської селищної територіальної громади (смт. Нові Санжари та с. Ключівка) сформувалася мережа курортних та оздоровчих закладів.

На території села Ключівка розташовані дитячі оздоровчі табори, в смт. Нові Санжари – Медичний центр «Нові Санжари» Національної гвардії України, Будинок відпочинку матері і дитини, санаторій-профілакторій «Антей», пансіонат «Нові Санжари», дитячий оздоровчий табір санаторного типу «Буревісник», дитячий оздоровчий табір «Зміна», оздоровчий табір «Орлятко».

Медичний центр «Нові Санжари» Національної гвардії України, що у своїй лікувальній практиці використовує МВ з підвищеним вмістом органічних речовин, розташований в смт. Нові Санжари Полтавського району Полтавської області. На території центру пробурено та досліджено мінеральні води свр. № 2. Які рекомендовані для питного лікування та промислового фасування як мінеральна природна лікувально-столова вода під назвою «Новосанжарська джерельна».

У селі Ключівка вивчені мінеральні води свердловини № 911, які охарактеризовані як з підвищеним вмістом органічних речовин слабкомінералізовані гідрокарбонатно-хлоридні натрієві. Були рекомендовані для фасування під назвою «Аква-Санжарська» та використовувались дитячим оздоровчим табором «Зміна».

На сьогодні мінеральні лікувально-столові води з підвищеним вмістом органічних речовин «Новосанжарська джерельна» та «Аква-Санжарська» не фасуються.

ВИСНОВКИ

Наведений аналіз стану використання досліджених природних лікувальних ресурсів Полтавської області показав, що значна частка їх на сьогодні використовується у санаторно-курортній сфері та з метою промислового фасування. Найбільш широко використовуються мінеральні води без специфічних компонентів і властивостей розвідані практично на всій території Полтавської області. Не в повній мірі використовується потенціал придатних для освоєння мінеральних вод з підвищеним вмістом органічних речовин та бромних, йодо-бромних розсолів. Як показано в статті, на території Новосанжарської територіальної громади розвідані мінеральні води бальнеологічних груп з підвищеним вмістом органічних речовин і бромних, йодо-бромних розсолів та торф'яних пелоїдів родовища «Малий Кобелячок», з яких на сьогодні використовуються лише мінеральні води з підвищеним вмістом органічних речовин свр. № 2. Більш широке використання потенціалу придатних для освоєння гідромінеральних ресурсів Новосанжарською селищною територіальною громадою сприятиме розвитку лікувально-оздоровчого туризму й формуванню розвинутого лікувально-оздоровчого комплексу для ефективного розвитку не тільки громади та району, а й всієї області.

Враховуючи унікальність та цінність природних лікувальних ресурсів Новосанжарської селищної територіальної громади необхідним є оголошення природної території смт. Нові Санжари та с. Ключівка курортом місцевого значення. Природна територія смт. Нові Санжари та с. Ключівка відповідає

вимогам Закону України «Про курорти» щодо надання їй статусу курорту місцевого значення відповідно до ревізійної оцінки сучасного стану природних територій та інфраструктури даних територій проведеної ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології МОЗ України» (Курорти України, 2010, с. 58). Отримання територією статусу «курорт» має на меті збереження унікальних природних умов та лікувальних ресурсів, формування єдиної облаштованої території для розміщення нових об'єктів у сфері оздоровлення, санаторно-курортного лікування та реабілітації, туризму та рекреації, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонального курортно-туристичного продукту та активізації інвестиційної діяльності в територіальній громаді та регіоні загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України: навч. посіб. / О. О. Бейдик. К.: Альтерпрес, 2009. 400 с.
- Води мінеральні фасовані. Технічні умови: ДСТУ 878–93. Зміна 34. Чинний від 1995–01–01. Київ: Держспоживстандарт України, 1994. 88 с.
- Державний кадастр природних лікувальних ресурсів. Здобутки і перспективи: монографія / за ред. К. Д. Бабова, О. М. Нікіпелової, А. В. Мокієнко. Одеса: Фенікс, 2017. 150 с.
- Енергія життя: природні лікувальні ресурси та курортно-рекреаційний потенціал Полтавської області: атлас. Полтавська обласна рада, 2024. 59 с.
- Заваріка Г. М. Курортна справа: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2015. 264 с.
- Курорт Миргород / Мельник М. П., Поліщук Ю. М., Ульянова В. Г. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Здоров'я, 1986. 48 с.
- Курорти України державного та місцевого значення / За ред. К. Д. Бабова, О. М. Нікіпелової. Одеса, Пальміра, 2010. 220 с.
- Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). К.: Альтерпрес, 2002. 436 с.
- Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України: Монографія. (Ін-т регіональних досліджень НАН України; Редкол.: М. І. Долішній (відп. ред.). Львів, 1997. 259 с.
- Медико-гідрогеохімічні чинники геологічного середовища України. за ред. Г. І. Рудька. Київ–Чернівці: Букрек, 2015. 724 с.
- Мінеральні води України / За ред. Е. О. Колесника, К. Д. Бабова. К.: Купріянова, 2005. 576 с.
- Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних: постановва Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1996 р. № 1499. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/cargd/1499-96-p>
- Про затвердження Порядку здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методів їх використання: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.06.2003 р. № 243. Офіційний вісник України від 19.09.2003, № 36, стор. 179, стаття 1970, код акта 26334/2003.
- Про курорти: Закон України від 05. 10. 2000 р. № 2026-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 50. Ст. 435.
- Природні лікувальні ресурси: абетка користувача: інформаційно-аналітичний довідник / за заг. ред. Бабова К. Д., Безверхнюк Т. М., Кисилевської А. Ю.; Державна установа «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології МОЗ України». Одеса: Поліграф, 2021. 76 с.
- Смаль І. В. Туристичні ресурси світу. Ніжин: Вид-во Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.
- Стафійчук В. І. Рекреалогія. Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2008. 264 с.
- Стратегія регіонального розвитку Полтавської області 2021–2027. Режим доступу: <https://media.poda.gov.ua/docs/4oyd5tqd/strategiya-rozvytku-poltavskoyi-oblasti-na-2021-2023-roky.pdf>
- Фоменко Н. А. Стандартизація туристської освіти: теорія, методика: монографія. К.: Вища школа, 2011. 287 с.

REFERENCES

- Beydyk O.O. (2009). *Rekreatsiyni resursy Ukrayiny: navch. posib* [Recreational resources of Ukraine: study guide]. Kyiv: Alterpres. 400 p. [In Ukrainian]
- Vody mineralni fasovani. Tekhnichni umovy. (1994). (Packaged mineral waters. Technical conditions). DSTU878–93. Change 34. Valid from 1995–01–01. Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy, 88 p. [In Ukrainian]
- Derzhavnyi kadastr pryrodnykh likuvalnykh resursiv. (2017). *Zdobutky i perspektyvy: monohrafiia* (State cadastre of natural medicinal resources. Achievements and prospects: a monograph). Ed by K.D. Babov, O.M. Nikipelova, A.V. Mokiienko. Odesa: Feniks, 150 p. [In Ukrainian]
- Enerhiya zhyttya: pryrodni likuvalni resursy ta kurortno-rekreatsiynyy potentsial Poltavskoyi oblasti: atlas (2024). (Energy of life. Natural healing resources and resort-recreational potential of Poltava region). Poltava Regional Council. 59 p. [In Ukrainian]
- Zavarika H.M. (2015). *Kurortna sprava: navch. posib*. [Resort business: study guide]. Kyiv: Tsentр uchbovoyi literatury. 264 p. [In Ukrainian]
- Kurort Myrhorod* [Myrhorod resort]. (1986). Melnyk M.P., Polishchuk Yu.M., Ulyanova V.H., eds. 2nd ed., revised and add. Kyiv: Zdorovya. 48 p. [In Ukrainian]
- Kurorty Ukrainy derzhavnoho ta mistsevoho znachennia (Resorts of Ukraine of state and local importance). (2010). Ed. by K.D. Babov, O.M. Nikipelova. Odesa: Palmira, 220 p. [In Ukrainian]
- Lyubitseva O.O. (2002) *Rynok turystychnykh posluh (heoprostorovi aspekty)* [Tourist services market (geospatial aspects)]. Kyiv: Alterpres.. 436 p. [In Ukrainian]
- Matsola V.I. (1997). *Rekreatsiyno-turystychnyy kompleks Ukrayiny: Monohrafiya* [Recreational and tourist complex of Ukraine: monograph]. Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine; M.I. Dolishnyi, resp. ed. Lviv. 259 p. [In Ukrainian]
- Medyko-hidroheokhimichni chynnyky heolohichnoho seredovyshcha Ukrayiny* (2015). [Medical-hydrogeochemical factors of the geological environment of Ukraine]. H.I. Rudko, ed. Kyiv–Chernivtsi: Bukrek. 724 p. [In Ukrainian]
- Mineralni vody Ukrainy (Mineral waters of Ukraine). (2005). Ed. by E.O. Kolesnyk, K.D. Babov. Kyiv: Kupriianova, 576 p. [In Ukrainian]
- Pro zatverdzhennya pereliku vodnykh ob'yektiv, shcho vidnosyat'sya do katehoriyi likuval'nykh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 11 hrudnya 1996 r. N1499* (1996) [On Approval of the List of Water Bodies Belonging to the Category of Therapeutic: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 11, 1996, No. 1499]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1499-96-p>
- Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia medyko-biologichnoi otsinky yakosti ta tsinnosti pryrodnykh likuvalnykh resursiv, vyznachennia metodiv yikh vykorystannia.* (2003) [On approval of the procedure for medical and biological assessment of the quality and value of natural medicinal resources, determination of methods of their use]. Order of the Ministry of Health of Ukraine of 02.06.2003, No. 243. Official Bulletin of Ukraine from 19.09.2003, No 36, p. 179, art. 1970, act code 26334/2003. [In Ukrainian]
- Pro kurorty (On resorts). (2000). Law of Ukraine of 05.10.2000, No. 2026-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2000, No. 50, art. 435. [In Ukrainian]
- Pryrodni likuvalni resursy: abetka korystuvacha: informatsiino-analitychnyi dovidnyk (Natural medicinal resources: a user's alphabet: an information and analytical guide). (2021). Ed. by Babov K.D., Bezverkhiuk T.M., Kysylevska A. Yu.; State Institution «Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation and Resort Therapy of Ministry of Health of Ukraine». Odesa: Polihraf, 76 p. [In Ukrainian]
- Smal I.V. (2010) *Turystychni resursy svitu* [Tourist resources of the world.]. Nizhyn: Vyd-vo Nizhyns'koho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholya. 336 p.
- Stafyichuk V.I. (2006). *Rekrealohiya: navch. posib*. [Recreology: study guide]. Kyiv: Alterpres. 264 p.
- Stratehiia rehionalnoho rozvytku Poltavskoi oblasti 2021–2027 (Regional development strategy for Poltava region 2021–2027). Retrieved from: <https://media.poda.gov.ua/docs/4oyd5tqd/strategiya-rozvytku-poltavskoyi-oblasti-na-2021-2023-roky.pdf> [In Ukrainian]
- Fomenko N.A. (2011) *Standartyzatsiya turyst-s'koyi osvity: teoriya, metodyka: monohrafiya* (Standardization of tourism education: theory, methodology: monograph). Kyiv: Vyshcha shkola, 287 p. [In Ukrainian]

Надійшла 01.04.2024

O. I. Tsurkan,

N. P. Oliinyk

SI "Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation
and Resort Therapy of the Ministry of Health of Ukraine",
6 Lermontovskiy Lane, Odesa, Ukraine
otsurkan75@gmail.com, oleynik_gidro@ukr.net

NATURAL MEDICINAL RESOURCES OF POLTAVA REGION: STATE OF RESEARCH AND USAGE

Abstract

Problem statement and Purpose. The article reviews the current state of practical use of natural medicinal resources of Poltava region. The article analyses the natural medicinal resources of Poltava region, which are included in the State Cadastre of Natural Medicinal Resources, and provides their medical (balneological) characteristics. *The purpose* of the study is to provide a comprehensive analysis of the current state of use of natural medicinal resources in Poltava Oblast and to identify promising areas for the development of resort and healthcare activities. *The task* is to address practical issues, in particular, to assess the state of use of the studied natural medicinal resources of the Poltava region and to establish the possibility of developing resort and healthcare activities to attract untapped resources and opportunities.

Data & Methods. The research materials include reports of research works performed by the SI «Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation and Resort Therapy of Ministry of Health of Ukraine»; data from the State Cadastre of Natural Medicinal Resources, which characterises natural medicinal resources (mineral waters, therapeutic mud, bischofite) of Poltava region and their medical (balneological) purpose. In the course of the study, the methods of analysis and synthesis of the State Cadastre of Natural Medicinal Resources, scientific summarization of the funded works of the SI «Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation and Resort Therapy of Ministry of Health of Ukraine» were used.

Results. The most widely used mineral waters without specific components and properties have been explored almost throughout the Poltava region. The potential of mineral waters with a high content of organic matters and bromine, iodine-bromine brines suitable for development is not fully exploited. The Novi Sanzhary territorial community has a significant underutilized resource of mineral waters of balneological groups with a high content of organic matter and bromine, iodine-bromine brines and peat peloids of the Malyi Kobeliachok deposit. Wider use of the potential of hydromineral resources suitable for exploitation by the Novi Sanzhary settlement community will contribute to the development of health tourism and the formation of a well-developed health and recreation complex for the effective development of not only the community and the district, but also the entire region. Taking into account the uniqueness and value of the natural medicinal resources of the Novi Sanzhary settlement territorial community, it is necessary to declare the natural territory of Novi Sanzhary and Kliusivka village a resort of local importance.

Keywords: natural medicinal resources, Poltava region, mineral waters, therapeutic mud, bischofite, Myrhorod resort, local resort.